

РОБОТА СТУДЕНТСЬКИХ БУДІВЕЛЬНИХ ЗАГОНІВ З ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ (1960-1980-ті рр.. ХХ ст.)

Постановка проблеми. Соціально – економічні, політичні зміни останніх десятиліть суттєво вплинули на всі сфери життя українського суспільства й особливо на сферу виховання підростаючих поколінь. Якщо життя учнів у школі є педагогічно доцільним й організованим, то виховний потенціал позашкільного середовища має більш суперечливий, специфічний та в певній мірі стихійний характер. Свідомість та поведінка дитини значною мірою формується не в процесі цілеспрямованого виховного процесу, а під дією мікросередовища, того досвіду, який дитина чи підліток акумулює з повсякденного життя. Як наслідок, діти стикаються у сім'ї, колі однолітків, на вулиці з негативними явищами, спостерігають вчинки, що суперечать соціальним нормам. Тому варто звернути увагу на оздоровлення виховного середовища, організацію дозвілля школярів та їх різноманітної діяльності у позанавчальний час, щоб попередити прояви девіантної поведінки та правопорушення неповнолітніх. Цікавий та повчальний досвід у роботі з дітьми та підлітками у позашкільний час було накопичено студентськими будівельними загонами упродовж 60-80-х років ХХ століття. Його вивчення та узагальнення допоможе у вирішенні сучасних виховних проблем.

Починаючи з 60-х років ХХ ст. знаходимо велику кількість публікацій присвячених руху студентських будівельних загонів. Протягом всього досліджуваного періоду вчені торкалися питань історії зародження та розвитку студентських загонів, їх ролі у трудовому та соціальному, моральному та патріотичному вихованню студентської молоді. Особливий інтерес представляють роботи Є.Артемяєва, О.Клепікова, О. Зорова, Т. Фінікова, І. Кисельова, Л. Марченка, Г.Єрмошкіна, Л.Нікітського. Проте робота студентської молоді з дітьми та підлітками не ставала предметом окремого дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей виховної роботи з дітьми та підлітками у студентських будівельних загонах у 60-80-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Трудовий семестр студентів став помітним явищем у житті вищої школи і суспільства в цілому саме у 60-80-х роках. Студентські будівельні загони зіграли важливу роль у трудовому, професійному та громадянському вихованні майбутніх спеціалістів. Окрім праці на будівництві виробничих та житлових об'єктів, студенти брали активну участь у ідейно-виховній, громадсько-політичній та шефській роботі.

Зупинимось більш детально на роботі студентських загонів з дітьми та підлітками. Основною формою роботи серед дітей стало створення піонерських таборів –“супутників”. Перші такі табори виникли у 1962 році і з часом перетворились у важливу організаційну форму шефства комсомолу на молодшим поколінням. Так, у 1965 р. українські студенти організували у Кустанайській області 38 стаціонарних та 75 дитячих майданчиків з одно-двох разовим харчуванням, у яких відпочило 7 тис. дітей. А вже у 1966 р. загонами Української РСР було створено у Казахстані 96 піонерських таборів, а у 1967 – 105. Про розмах цієї ініціативи свідчать такі цифри: студенти республіканського загону в десятій п'ятирічці (1976-1980 рр.) створили 2538 таборів –“ супутників ”, у яких відпочило понад 56 тисяч дітей [2, с.55; 3, с. 116] .

Партійні організації підтримали ініціативу комсомолу по створенню при студентських загонах таборів-супутників. Організація їх вимагала певних витрат, попередньої підготовки. Для роботи вожатими до таборів-супутників направлялися найбільш підготовлені студенти, що мали досвід роботи зі школярами. Кандидати у вожаті проходили співбесіду, їхні кандидатури затверджувалися на засіданні обласного штабу СБЗ. У підготовчий період комітети комсомолу ВНЗ щорічно організовували навчання загонових вожатих, яке включало теоретичну та практичну підготовку [3, с. 117] .

У піонерських таборах – супутниках студенти організовували спортивні секції, гуртки художньої самодіяльності, фотолюбителів, “умілі руки”. Школярі брали участь у трудовій діяльності, допомагали студентам на будівництві,

упорядковували територію радгоспів, доглядали за зеленими насадженнями. Масові туристичні походи, вивчення історії свого району, відвідування музеїв, робота у гуртках, трудове виховання стали основними формами роботи у таборах-супутниках [9]

Говорячи про завдання, що ставилися перед студентськими загонами, то варто наголосити на тому, що вони стосувалися не тільки трудової та організаційної діяльності загонів, а й організації різнобічної виховної роботи зі школярами, створення гуртків, спортивних секцій, піонерських таборів – супутників, залучення школярів до збирання лікарських рослин, формування із них тимурівських команд [4, с. 61]

На середину 70-х років у Київському обласному студентському загоні функціонувало 163 табори-супутники, за період 1976-1980-х рр.. своє дозвілля в них провели понад 6500 школярів. Для дислокації таборів використовувались приміщення шкіл-інтернатів, клубів, палатки і т. ін. У 1971-1975 рр. при загонах України діяло 1570 піонерських таборів-супутників, у яких відпочило 55 тис. дітей. Студенти-вожаті значне місце у своїй роботі приділяли питанням естетичного виховання дітей, розповідали про поезію, музику, живопис; прищеплювали любов до природи, рідного краю. Школярі з інтересом брали участь у самодіяльності та спортивних заходах. Студенти прагнули зробити відпочинок дітей змістовним та різноманітним [3, с. 117] . Під час організації таборів – супутників велика увага приділялась залученню школярів до участі у продуктивній праці на колгоспних та радгоспних ланах, у благоустрої території шкіл, населених пунктів, догляді за пам'ятниками та обелісками. [8, с. 101] Діяльність загонів з організації таборів-супутників сприяла моральному та фізичному розвитку дітей, а щодо самих студентів, то у них розвивалось почуття громадянського обов'язку та моральної відповідальності за виховання школярів, формувалися організаторські навички, необхідні майбутньому спеціалісту.

Патріотичний рух молоді сприяв залучення до виробничої праці майже 1,5 млн. учнів загальноосвітніх шкіл, які під час літніх канікул також виконали

значний обсяг робіт. У 1975 р. в Україні працювало понад 6 тис. таборів праці і відпочинку. Так, при Донецькому обласному штабі СБЗ діяв загін “Донецькшкілбуд”, до якого входили учні старших класів середніх шкіл області. Студенти разом із старшокласниками проводили естафети трудових справ. За літо 1973 р. ними було відремонтовано багато шкіл. У Харківській області учні таборів праці і відпочинку працювали під керівництвом студентських рад, які склалися з бійців будівельних загонів. Студенти надали допомогу своїм молодшим товаришам в організації соціалістичного змагання між шкільними загонами [7, с. 71].

У Нафтоюганську студентами Київського інженерно-будівельного інституту був організований для старшокласників трудовий табір “Ведмежата”. Підлітки та студенти жили в одних наметах та працювали поруч. Студенти опинились у ролі вихователів та відповідали не тільки за працю і поведінку своїх підопічних, а й за їхнє здоров'я та життя. Для старшокласників студенти були авторитетом, якому необхідно було відповідати, тому у процесі взаємодії так відбувався взаємовплив: студенти впливали на учнів, а останні у свою чергу впливали на студентів [1, с. 7].

Особливу увагу студенти завжди приділяли сільській школі. Вони не тільки ремонтували приміщення шкіл, але займались з учнями, які не встигали з якихось предметів, допомагали випускникам готуватися до вступних іспитів до технікумів та інститутів [5, с. 57].

У положенні про студентський загін знаходимо таку інформацію: “Загони у своїй діяльності постійно розвивають традиції патріотичного руху: шефствують над пам'ятниками та обелісками, сільською школою, дитячими дошкільними закладами, надають різноманітну допомогу колгоспам та радгоспам, підприємствам та організаціям, місцевому населенню, піклуються про героїв війни та праці, сім'ях фронтовиків. Спільно з органами народної освіти, місцевими комсомольськими організаціями студентський загін організовує виховну роботу з дітьми та підлітками ” [6, с. 168-169].

Протягом 1966-1970 рр. студенти Київського педінституту ім. Горького провели таку роботу, пов'язану з своєю майбутньою спеціальністю: прочитали 440 лекцій, організували 12 таборів –“супутників”, у яких відпочивало понад 300 дітей, 8 консультаційних пунктів для вступників до ВНЗ. До будівельних загонів, з метою перевиховання, включали “важких” підлітків-школярів. Так, влітку 1971 р. на будовах Тюмені і Казахстану разом з студентами проходили школу праці 10 таких київських учнів. Спільна діяльність підлітків з майбутніми вчителями принесла бажані наслідки [11, с. 87] .

У звіті про ідейно-виховну, агітаційно-пропагандистську та культурно-масову роботу студентського будівельного загону Аркаликського району за 1967 р. знаходимо інформацію про те, що “досвід роботи з підлітками у студентських загонах, особливо педагогічних інститутів, доцільно поглиблювати та розширювати. Необхідно рекомендувати ВНЗ посилати важковиховуваних підлітків у складі студентських загонів на цілинні будівництва. Досвід показав, що такі заходи дають великий виховний ефект та хорошу педагогічну практику майбутнім вчителям” [10].

Таким чином, ще один важливим напрямом шефської допомоги студентів стала робота з педагогічно запущеними підлітками, свідоме життя яких почалось з візитів до дитячих кімнат відділів міліції. Ця робота вимагала від студентів-наставників ретельної підготовки, великого педагогічного такту та моральної витримки. Підлітків закріплювали за кращими загонами, найбільш досвідчені студенти затверджувалися шефами підлітків. Шефи заздалегідь знайомилися з хлопцями, вивчали їх характеристики, проводили бесіди з вчителями та батьками. Вони розповідали вихованцям про традиції патріотичного руху, про організацію життя всередині загону, розтлумачували Устав, проводили інструкції з техніки безпеки, залучали їх до виконання окремих доручень. Досвід студентів Донецького політехнічного інституту широко висвітлювався у пресі та був рекомендований іншим студентським колективам області. Як правило, за результатами трудового літа більша частина важких підлітків рекомендувалася для зняття з обліку. За роки X п'ятирічки (1976—1980 рр.) у складі студентських

будівельних загонів Донецької області працювали 1323 підлітки. Кількість педагогічно занедбаних підлітків в Україні, які були включені до складу студентських загонів, збільшилась з 180 чоловік у 1965 р. до 2598 чоловік у 1985 р. [3, с. 118] .

В організації роботи підлітків у студентських загонах брали участь не тільки комітети комсомолу, але й радянські органи. Так, у березні 1979 р. секретаріат ЦК ЛКСМУ та колегія МВС УРСР прийняли постанову “Про участь трудових колективів студентів та учнів у роботі з правового виховання та профілактики правопорушень серед неповнолітніх та молоді”. У травні 1980 р. був вироблений спільний документ “Про порядок направлення підлітків до студентських загонів” [3, с. 119] .

Робота підлітків у загонах сприяла розвитку морально-вольових якостей особистості. Правильне поєднання праці та відпочинку підвищувало інтерес підлітків до громадського життя, робило їх більш дисциплінованими. Багато хлопців після роботи у студентських загонах поновлювали навчання, йшли працювати на виробництво. А для студентів робота з важкими підлітками ставала школою морального змужніння, школою педагогічних навичок.

Отже, одним з важливих напрямів діяльності студентських загонів у 60-80-х роках ХХ століття була робота з дітьми та підлітками. Найбільш поширеними й ефективними її формами стала організація дитячих таборів-супутників, включення дітей з девіантною поведінкою до складу студентських загонів, шефство над сільськими школами, співпраця студентських та учнівських трудових загонів. Різноманітна спільна діяльність студентів і школярів забезпечувала формування сприятливого виховного середовища, набуття дітьми позитивного соціального досвіду, навичок соціальної поведінки.

Подальшого дослідження потребують зміст, форми та методи роботи з педагогічно занедбаними дітьми в інші історичні періоди.

Література

1. Довір'я всерйоз // Ранок. – 1969. – № 1. – с.6-7.

2. Кравець В.М., Клепиков О.І. Випробувана школа гарту майбутніх спеціалістів // Комуніст України. – 1981. – №8. – с. 54-61.
3. Марченко Л.А., Стоян А.Н. Семестри громадянської зрілості: (Ком. виховання молоді у студентських загонах) К.: Выща шк. Головное изд-во, 1988. – 147 с.
4. Назаров Е.В. Всесоюзный слет студенческих отрядов // Вестник высшей школы. – 1979. – № 7. – с.59-62.
5. Третий семестр сегодня // Молодой коммунист. – 1976. – №6. – с.54-57.
6. Третий семестр: Справочное пособие по организации деятельности студенческих отрядов. (Е. Артемьев, В. Вавилов, С.Жадовский, В.Лияскин, А.Семенченко, Б.Элькинд). – М.: Мол. гвардия, 1979. – 191 с.
7. Фініков Т.В. Студентські будівельні загони Української РСР на спорудженні народногосподарських об'єктів країни (1966-1975 рр.) // Український історичний журнал. – 1976. – №3. – с. 64-73.
8. Фініков Т.В. Студентські будівельні загони – сільській школі // Радянська школа. – 1977. – № 4. – с. 99-103.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.7, оп. 20, спр. 51.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.7, оп. 20, спр. 272.
11. Шкурко І.І. Форми позанавчальної ідейно-виховної роботи у педвузі // Український історичний журнал. – 1972. – № 3. – с.81-87.

Анотація

Сечка С.В. Робота студентських будівельних загонів з дітьми та підлітками (1960-1980-ті рр.. ХХ ст.)

У статті розглянуто досвід роботи студентських будівельних загонів з дітьми, а саме організація для школярів так званих таборів - “ супутників ”, у яких поєднувався змістовний відпочинок з трудовою діяльністю, а також шефство студентів над “важкими” підлітками, які працювали у складі студентських загонів.

Ключові слова: студентські будівельні загони, табори -“супутники”, “важкі” підлітки.

Аннотация

Сечка С.В. Работа студенческих строительных отрядов с детьми и подростками (1960-1980-е гг.. XX ст.)

В статье рассмотрен опыт работы студенческих строительных отрядов с детьми, а именно организация для школьников так называемых лагерей-“спутников”, в которых сочетался содержательный отдых с трудовой деятельностью, а также шефство студентов над “трудными” подростками, которые работали в составе студенческих отрядов.

Ключевые слова: студенческие строительные отряды, лагеря-“спутники”, “трудные” подростки.

Sechka S. Work of students' building groups with children and teenagers (1960-1980-s of XX century)

The article deals with work experience of students' building groups with children, namely organizing for pupils so-called camps- “satellites”, where rest and working activity were combined, and also students' patronage over “hard” teenagers, who had been involved in working in students' groups.

Key words: students' building groups, camps- “satellites”, “hard” teenagers.

